

Чедомир М. Лучић

РАД ПЕТРА ПРВОГ НА НАРОДНОМ ПРОСВЈЕЋИВАЊУ И ПОВЕЗИВАЊУ СА ДОСИТЕЈЕМ ОБРАДОВИЋЕМ

Да су тежње владике Василија за културно-просвјетним уздизањем народа биле сушта потреба видјело се и касније — послије његове смрти. Јер, стварати државну власт а не образовати, (макар дијелом) потребни кадар за њене институције — било је немогуће.

То је увидио и млади архимандрит Петар I Петровић. Он се и прије преузимања владарског положаја и владичанског чина залагао за отварање просвјетних установа у којима би се стицало макар најосновније знање. Стога је још 1779. године, заједно са сердаром Иваном Петровићем и гувернадуром Јованом Радоњићем, писао молбу бечком цару, чијом је 12. тачком тражена новчана помоћ од 2.000 фиурина за отварање школе.

У случају да цар Јосип II обезбиједи ова средства, која би се исплаћивала годишње, молиоци захтијевају и учитеља за извођење наставе у Црној Гори.¹ Цар, наравно, није налазио било какво разумијевање за такав црногорски захтјев, па је молба одбијена.

Аустријски двор је био о свим збивањима у Црној Гори добро обавијештен, а њену тежњу ка зближавању са Русима могли су такође увијек лако упознати. Наиме, црногорска писмена преписка са Петроградом ишла је преко тадашњих аустријских територија. Бечки агенти су пратили сваку пошиљку и, по потреби, цензурисали, преписивали и копије остављали. Отуда у Бечком државном архиву има сачуваних докумената, који су се

¹ Др Владан Ђорђевић, *Црна Гора и Аустрија у 18. вијеку, са испицима из бечких државних архива*. — Српска Краљевска Академија, — Зборник за историју језик и књижевност српског народа, Београд 1913. године, књ. IV. — стр. 21.

другдје загубили. Посредством њих могуће је реконструисати многе догађаје из тог времена, били они културно-историјске или политичке природе. Тим путем су сачувана и многа вриједна акта и друга грађа у Котору или Задру, гдје су била сједишта аустријских државних власти.

Беч је добро знао да би било какво просвјетитељско уздицање Црногораца ишло у прилог њиховом великом такмацу — Русији. Црна Гора би се у том случају налазила културно ближе центру словенског просвјеђивања а и сама утицала на мијењање стања у словенским покрајинама које је Аустрија држала. Стога су сматрали да би бечка помоћ у том смислу посредно утицала и на јачање националне свијести свих поробљених народа под њеном влашћу.

Мисао Петра I о отварању институције са просветитељском дјелатношћу није престајала ни касније. То се види из писма петроградском митрополиту и руском Синоду² из Новог Сада, куда је ишао ради посвећивања у епископски чин. Владика сматра да би у Црној Гори требало отворити штампарију и училиште, како би се овај народ у предаху, између борби са Турцима, могао и културно уздизати.

Тврдећи да ионако слаба материјална средства (од манастирских прихода) не могу много учинити у том погледу, изражава наду да би се од руске помоћи (која би се давала у износу од 500 рубаља а на основу одлуке из времена Петра Великог крајем сваке три године) уз допуну могла отворити бар једна школа на Цетињу.³

Међутим, труд Владичин остао је и тада као и касније, без резултата. Не само да помоћ није добио него се и сам Синод (заједно са другим интригантима, а могуће и уз аустријску агентску пропаганду) заложиио да му одузме и она права и дужности које му је црногорски народ дао. Тако је и период владике Петра I остао без школских установа, па Вук Караџић у вези са тим каже:⁴ „Иако Срби нијесу уопште никад имали правијех школа и наука, ипак су њихови свештеници имали некијех знања да су се бар у вјерскијем стварима могли поучавати. Између осталог то доказују многе црквене књиге писане и од калуђера. и од попова, које се на све стране налазе. Али одкако су Турци загосподарили овим крајевима, незнање је опет све више узимало маха и свако знање се тако изгубило, да се онај држи за најученијег који зна добро читати и писати; па и ти, особито они који знају добро писати, ријетки су. Тамо се не зна ни за коју другу књигу осим Часловца и Псалтира на старословенском језику, које Црногорац или никако не разумије, или највише ра-

² Датирано 26. новембром 1784. године из Новог Сада.

³ Споменик САН — ЛШ, стр. 108.

⁴ Вук Караџић, „О Црној Гори“, Београд 1969, стр. 323.

зумије толико као нпр. латински језик садашњи прост Талијан. О каквој граматичи, географији, историји, богословљу и другијем наукама, не зна се ни по имену.

Ни за саму просту наставу у читању и писању нема досад никакве школе у цијелој земљи, и они који хоће да постану попови, морају ићи да се уче у манастир, или сваки поп обучава за то свога сина. Нема ни никаквијех књига ни згодног метода за наставу, и ко има среће и прилике да што учи, мора се годинама мучити да само читати и нешто писати научи, и пресрећан је ако у томе успије, да се узалуд толико вријеме није мучио. Требник је једина књига коју сваки поп има, и мора имати. Ако уз то има још и Часловац и Псалтир, онда има цијелу библиотеку, која му је потребна. При таквом образовању свештеника није чудо да се хришћанска вјера и код попова и код народа више састоји у вршењу црквених обреда (као крштење, вјенчање, пост итд.) него у вршењу хришћанскијех врлина.“

Носећи се идејом о отварању бар једне школе, Петар I је маја (22.) 1791. године, у договору са неколико главара, опуномоћно Николу Дворјанина да тражи помоћ од аустријског цара Леополда за просветитељску дјелатност.⁵ „Посилајемо јего в страни владенија свепресвјетлишаго и државнаго Императора римскаго г-дина Леополда втораго наупаче во Унгарију тако да би (се) превисоко и благоразумно лице обрешти вазмогло кое би нашу Цернују Гору са свои предјели: из тме во просвјештеније довести и уредити знано како милитанској регули, провинцијалне штату тако и духовному благочинију и всјакому благоустројенију по прилици остали пресвјештени народа регулати республика и владенија, кому од бога дароватиуја нам имуштем у лицу обвезатисја будемо ми и наши потомци у правој поданичкој вјерности до последње капље крви хоћемо бити за истинство и заклетога нашега владенија признати и не само нас но и све наше притјажаније зласти и вољи подложити будемо сверху воље наше од обвезанија пуну власт дадосмо вишереченом брату нашем Николи Дворјанину да што учини да је учињено, што сврши да је свршено које сопственим именима и општенородним печатом утврђујемо“.

Пуномоћ је потписало пет главара који, као што се види, траже помоћ на уређењу земље и просвјећивању народа. Жеље су у том погледу биле толике да су онемо ко би им такву прилику омогућио обећавали општу вјерност.

Иако се ништа даље поуздано не зна о раду ове Дворјанинове мисије, сигурно је да се по том питању нико није одазвао. Црна Гора је могла бити интересантна за аустријског цара само за вријеме борби са Турцима, јер је тада требало искористити њену војну снагу. Петар I, у нади да ће се за тај посао обавезати Руси, током

⁵ Др Владан Ђорђевић, *Црна Гора и Аустрија у 18. вијеку, са исписима из бечких државних архива* — СКА, Београд 1913, стр. 219 — 220.

маја (19) 1798. године поново моли руског цара за помоћ „на утврђивање хришћанских врлина, просвјете и благостања“.⁶

Ни ова молба није прихваћена, те је остало да се Владика ослања само на сопствене снаге, а оне су биле одвише финансијски нејаке.

И кад би се, каткад, скупило мало новца којим се, макар и привремено, могла отворити школа и платити учитељ, тај се учитељ не би нашао. Из других крајева га није било тешко потражити, али се мало ко усуђивао доћи да учи црногорску младеж.

Познати просветитељ Доситеј Обрадовић, иначе свјетски путник, познавао је донекле прилике у Црној Гори, пошто је овамо долазио још за живота владике Василија.⁷ Налазио је за потребно да, последије дугих путовања, дође на Цетиње и ту отвори школу и штампарију. Тим поводом је, марта (9) 1805. године, писао Владици следеће: „Ваш искрени почитатељ и роду својему топли доброжелатељ јавио ми је Ваше милостиво к мени наклоненије, за које Вашој родољубивој милости чувствитељно благодарим. И мени би било као да први ред божјим благодетељним воздухом дишем кад би сладким, слободним миле матере наше Србије воздухом гди небуд дисати почео, то би за мене на земљи блаженство било. Навластито познавајући од стоусугубљених (о Вашему мени предрагоме лицу) гласова, какав сте Ви љубитељ и ричитељ српске ползе и славе, а што од овога може једном Натанаилу србском неком сердцу драже и слађе бити? Ја једва чекам, да се наше преизрјадно свеобште земљописаније у Венецији заврши и желим дјегођ међу моје људе поћи, гдје би се једно лијепо училиште въздвигнути могло и ако и малена штампарија за потребу школе и цијеле нације установила. Мислио сам овдје припочекати, да се види шта ће се из српске инсурекције родити. Имам себе за насљедника прекрасних нарава и наука младића, који су заиста нашем роду дар, њега и за њега ми је више старост, него за мене, нити бих рад, да овакви предивни човјек у утјесненије и скудост дође, који је достојнијеји да Србљем на ползу лијепо и спокојно живи. Имам велику надежду, да кад великодушни и могући рода нашега виде и познаду, да се о всеобщем и дуговјечном наше нације добру и напретку настоји нечастне и кад се ово добро дјествительно и очевидно покаже, да ће се међу њима јоште Божидача наћи и въздигнути. Мјесто, које ми желимо, ваља да је обитано, неусамљено, гдје је земља родна, лијепа и плодовита, гдје растови и липе расту. Наши ученици ваља сваки дан по два сата у вртограду земљу своју да делају и да се никаквој меткости не предају. Ваше оштроумље и здрави разум, милостиви мој Господине, може

⁶ Страњаковић, *Цетињска школа*, Београд 1934, стр. 65.

⁷ Управо, он га је и посветио у јерејски чин 1764. у манастиру Подмаине.

из ово мало и даље и шире судити, што би ми ради. Ако нас с чим обнадежити можете, знам да ћете то радо учинити човјеку, који Вас обожава у пребива Ваше предрaге милости умиљнејши слуга“.⁸

Владика је, добивши писмо, примио и поклон од више Доситејевих књига, чиме је овај рекламирао своје дотадашње просветитељске успјехе.

Вјероватно је да се се владика залагао за обезбјеђење средстава тек му је нешто касније, тј. у октобру, одговорио.⁹

„Примио сам с пуним удоволствијем Ваше почтено писмо, такођер и новонапечатане у нашем језику књиге от љубави Ваше к мени послане, на које чувствително благодарећи Вам сердечно желим што би у нашем драгом роду свеђер више таквих људеј било, који би своји дарованија и труди по примјеру Вашему и с таквијем усердијем, како и Ви, љубезнјејшиј мнје Обрадович, на просвјасвјешченије својеј нацији посвјешчавали“.

Надајући се да ће, ипак, бити прилике да се њихова сарадња настави, митрополит додаје:

„Драго ми је што Ви имадете једнога младића достојнога себи насљедника, а ја се трудим, да и овдје буде заведена малена школа. Молим, не прихватајте се на другу страну до полученији другoга мојега писма“.

Жеље и једног и другог да дође до отварања школе на Цетињу нијесу се испуниле. Владика се убрзо потом залoжио за рјешавање питања Боке, а Доситеј се окренуо према Карађорђевој устаничкој Србији да шири просветитељску дјелатност.

Осјећајући, тако рећи свакодневно колико неукост и примитивност доводи до којекаквих сметњи у државном животу земље, Владика је размишљао како изнаћи новац за образовање с обзиром да је дотадашње трагање било узалудно. Најзад је дошао на идеју да заинтересује државнике и главаре, који су се 1822. године састали на Конгресу у Верони. Тим поводом је написао један предлог¹⁰ молећи их да му изиђу у сусрет:

„Срећа, дакле, моја при старости љета мојих и народа под начелством мојим састојећега, јединствено састоји у благопријатности високославних сојузних дворова, у којијех кољеноприклоно са сузама просим, што би благовољено биле једној држави примити овај биједни народ под своје покровитељство, да би и овим горама с уредним правитељством вазсјале европејско просвјештеније и милост јевропејских государа да он гоњен и утијемињен од варвара у вријеме кад једномислије сучествује међу високославним дворовима и кад су они учинили и раде учинити све народе у Христа бога вјерујуће, сретне и благополучне изли-

⁸ Записи бр. 11 од 1938. — XIX/5, стр. 269.

⁹ Објавио га је и „Српски љетопис“ — из Будима, стр. 185—186. Датирано 23. октобром 1805. из Стањевића.

¹⁰ 28. новембра, 1822. године.

вајући своју штедроту и човјекољубље даже и на бесчислене противнике и непријатеље крста господњег, који к њему приступају и прибјежишта праве“.¹¹

Највјероватније је да је и ова представка, као и многе друге, пала у руке аустријских власти и прослијеђена према Бечу.

С озбиром на то да се њен оригинал налази у тамошњем архиву, постоје двије претпоставке. По једној, коју заступа Душан Вуксан, кнез Метерних је из Вероне узео овај докуменат и доставио у Беч; а по другој, која има више присталица, њу је Томашић (као гувернер за Далмацију) преузео и послао у Беч. Ово потврђују и извори према којима се види да су за њено слање аустријске власти знале и прије него је упућена.¹²

У вези с њиховим праћењем црногорске преписке Вуксан каже: „Аустријанци су преко својих људи и отварањем преписке Петра I знали многе ствари о Црној Гори. Они су на тај начин сачували у својим архивима преписе, а често и оригинале, све важније преписке митрополита Петра с руским конзулом у Дубровнику и с руским посланством у Бечу“.

Дакле, њиховој вјештој агентури, увученој у праћење црногорских послова, није било лако измаћи. Из тих разлога је, највјероватније, овај народ и даље остајао „у мраку невјежества... и утијешњен од варвара“. Стога „је владичин апел пред високим дипломатским форумом у Верони остао глас вапијућег у пустињи“.¹³

Циљ Владичине представке, поред свих просветитељских жеља, био је и скретање пажње учесника скупа на Црну Гору као земљу која преко културних институција тежи ка благостању. Значи, требало је приказати народ поборником интелектуалног напретка и разбити многе наметнуте илузије о њему као примитивном и на злочинства предодређеном.

Такво виђење Црне Горе нарочито је одговарало Аустрији, али ни Русија (као што се види) није гледала на њу даље од својих интереса. Остаје за нагађање да ли би поменута представка (све и да је прослијеђена на овај Конгрес) било кога ганула, а можда ни велику и толико наглашавану Русију.

Независно од свега, Владика је стално, од кад је преузео духовну и свјетовну власт, користио сваку слободну прилику да се помогне подучавању црногорске младежи по манастирима гдје је боравио. Тако је био и подучавалац будућег свештеничког кадра. Кад би обавио своје свакодневне свјетовне и духовне обаве-

¹¹ Записи бр. 14. из 1941. г. XXV/1, 7—8.

¹² Душан Вуксан тврди да је препис представке (латиницом) 22. новембра био упућен Метерниху, иако је она званично послата тек 28. новембра — „Петар I...“, Цетиње 1951, стр. 330.

¹³ Томаш Марковић, *Историја школовања и просвјете у Црној Гори*, Београд 1969. године, стр. 374.

зе, призивао их је да би контролисао њихово знање у читању и писању¹⁴

Колико су Црној Гори били потребни учени људи види се и по томе што је Владика имао код себе током владавине више секретара са стране.¹⁵ Један од њих био је и Сима Милутиновић-Сарајлија, који је, поред осталих, подучавао и Владичиног синовца и насљедника Радивоја Петровића.

Иако је Симин начин просвећивања одударао од осталих, подсјећајући на некакав антички облик васпитања, ипак је на младог Његоша оставио јак утицај. Свакако да је највише знања стекао уз свог стрица, али и обучавање у Манастиру Савина, код Јосифа Троповића, као и Симино учење, били су му од великог значаја.

У вријеме Милутиновићевог боравка у Црној Гори (од 25. септембра 1827. године до средине марта 1831) радила је нека недефинисана просветитељска школа.

Више црногорских младића (међу којима и Раде Томов) подучавала се на основу некомплетног, а често и хаотично разноликог знања које је посједовао њихов учитељ. Ненадовић у вези с тим начином васпитања каже: „Сима остане на Цетињу. Раде и још неколико младих Црногораца постану његови ученици. Симинова школа није имала означеног часа и мјеста. Његова наука, као и васцијели његов живот нијесу имали никаквог система. Као Платон, он је своје ученике учио шетајући по зеленим ливадама и у хладовини испод гранатих дрвета. Каткад у десет минута говорио им је: о грчким боговима, о сијању кромпира, о Круговој филозофији и о Хајдук Вељку. Причао им је о јунацима из старог времена као да су јуче живјели, као да се с њима лично познавао. Ученици његови радо су га слушали. Он је био њихов друг и пријатељ. Гусле, пјесме, гађања из пушке била су њихова заједничка забава. Заједно су са својим учитељем трчали, скакали, бацали се камена с рамена и рвали се. То су биле шпартанске игре, које кријепе дух и тијело, које уздижу јунаштво. Често скину обућу и трче боси преко бодљикавог цетињског поља: треба ноге очврснути. Једнога дана тако трчећи удари Сима о некакав општар камен и расијече стопало тако да му је многа крв почела тећи. Кад су му ученици викали да остане да му ногу завију, он је непрестано даље трчећи одговарао: „Не треба мислити на завијање рана док се до одређеног мјеста не стигне!“ Стари владика се смијешио и по каткад казао: „Симо кâ Симо!“¹⁶

¹⁴ Милан Костић, *Школе у Црној Гори*, стр. 12.

¹⁵ Јаков Сиротковић, Будвљанин, Јаков Цек, Сима Милутиновић, или прије ових, Франческо Видковић — Долчи и други, као и више других учених људи који су повремено боравили у Цетињу.

¹⁶ Љубомир П. Ненадовић, *О Црногорцима. Писма с Цетиња 1878. године*, СКЗ. 212, стр. 121—122, Београд 1929, стр. 126—127.

Ненадовић, и поред свега што се труди да каже истину, своја запажања ипак биљежи на романтичан начин и мање-више уопштено. Но, и поред тога, те биљешке у многоме помажу лакшем поимању и времена и збивања.

У праву је кад истиче Симин допринос усмјеравању Његошеве мисаоне усредсређености: „Млади Раде доста се користио Симиним бављењем на Цетињу.“ „Он је за њега био једна жива енциклопедија, једна у свако доба отворена књига; могао му је на свако питање одмах одговорити и опширно о свему и свачему приповиједати. Сима је био познат са литературом многих народа, походио је њемачке универзитете, познавао је свијет, имао је доста искуства; а врло је радо говорио, причао и друге учио и ономе чему сам себе нигда није могао научити; јер он је до смрти остао у свим својим нарочито домаћим пословима непрактичан...“¹⁷

Једна од Скерлићевих констатација каже да је Милутиновић „свим својим бићем и свом својом поезијом одударао од бирократа и црквених лица који су тада једнолико, свечано и укрупњено певали у српској поезији“.¹⁸

Али то не значи да он сматра Сарајлију генијалцем, већ више оригиналном личношћу, и поред тога што су му „идеје мутне... замршене, чудњачке...“

Надовезујући се на ово, неки научници не прихватају тезу да је он могао утицати на Његошево пјесничко опредјељење, што наравно није одрживо. Овакво мишљење заступа и Р. Драгићевић.¹⁹ Он наводи Владимира Ћоровића, који тврди: „Сима је по својој неуравнотеженој природи могао бити све прије него ли добар васпитач. Он сам био је, зна се, потпуно самоук, и Његош од њега није могао добити много стварнога знања“.²⁰

Јован Деретић такође тврди да је Симин утицај на касније ствараоце видан. „Иако није, попут Мушицког, створио своју песничку школу, С. Милутиновић је међу каснијим песницима имао своје следбенике. Највећи међу њима, П. П. Његош, развијао је најбоље стране поезије свог учитеља, њену хероику, гномичку мисаоност, њене космичке фантазије. И друге тежње овог многоструког песника имале су ближе и даље одјеке. На Милутиновића епичара, песничког хроничара устанка, настављао се Његош у епском спјеву „Свободијада“ али и сви они песници који су покушали да на темељима народне песме створе домаћи еп“.²¹

¹⁷ Ненадовић, *О Црногорцима*, стр. 127.

¹⁸ Јован Скерлић, *Историја нове српске књижевности*, Просвјета, Београд 1967, стр. 167.

¹⁹ Драгићевић, *Чланци о Његошу*, стр. 56.

²⁰ „Чланци...“ стр. 52.

²¹ Јован Деретић, *Историја српске књижевности*, Београд 1983, стр. 269.

Владан Недић вјерује у пресудност Симиног утицаја на пјесничко опредјељење Радивоја Петровића, закључујући да га је „свестрано упућивао и у државном послу“, а стоји на становишту: „што је најглавније, он је у Његошу пробудио песника“. То поткрепљује и Радовом пјесмом, којом Сарајлији посвећује свој филозофски спјев „Луча Микрокозма“, уз осјећај захвалности: „Ја сам теби много дужан...“²²

Компликованост Милутиновићеве личности привлачила је многе истраживаче, али оно што за просветитељску дјелатност у доба Петра I има посебан значај јесте у томе што је његово васпитање и поучавање младих Црногораца било први практични покушај свјетовног карактера. Скоро сви облици Симиног, каткад непојмљивог понашања, по свему судећи имали су за циљ да унесу „здрав дух у здраво тијело“ и подстакну природно васпитање у правцу Русоовљеве филозофије, која му није била страна.

Према томе, од свих секретара и писара Петра I, Сарајлија је оставио највећи просветитељски траг, будући да се и сам бавио књижевномшћу, или боље рећи, скоро свим видовима дјелатности.

Од учених људи са стране, између осталих, спомињу се: калуђер Тодор Иванчик, поријеклом Рус, затим, такође свештеник, Мисаил и митрополијски секретар Цек. Сви су они, или у манастирској школи или на друге начине, утицали на васпитање будућих црногорских свештеника и учених људи.

Дакле, просветитељски рад владике Петра I је велики, и поред тога што није званично основао свјетовне школе за које, првенствено, није имао материјалних могућности, а подозриви сусједи (у првом реду Аустрија) покушавали су, вјештом дипломатском препреденошћу, да осујете и сваку напредну иницијативу у том правцу.

Не треба заборавити да је дјелатност овог владике на ширењу правих сазнања о Црној Гори ишла и преко сталног обраћања великим силама и тражења помоћи за културно-просвјетну намјену. Руско неподржавање и у том погледу било је без основа и само је показало да ова велика словенска земља не гледа даље од сопствених интереса. Стање ће се нешто измијенити тек у доба његовог наследника Петра II.

Поред Цетињског Манастира, као образовног центра, постојала је и библиотека коју је Петар I удружио многим дјелима познатих француских енциклопедиста и других свјетских мислилаца, а и словенских стваралаца. „Од домаћих писаца заступљени су: Ј. Вујић, Ј. Рајић, И. Гундулић, П. Соларић итд. Сем тога, обиман је и број књига на руском, грчком, њемачком, италијанском, латинском, енглеском и француском. Ту су и по раз-

²² Владан Недић, *Сима Милутиновић-Сарајлија*, Нолит, Београд 1959, стр. 90,

врстаности, књижевна, филозофска, географска и историјска дјела, а има и путописа, граматика страних језика и више речника.

Обзиром да је на Цетињу, поред осталих, читан и бечки лист „Српске новине“, а било је и више претплатника на Вуков речник, као и да су у Црној Гори тада учене народне пјесме из Вукових збирки, очито је да је Цетињски манастир са Петром I био и практично културно средиште²³. Видљив је инвентарски број 423 на једној књизи, што значи да их је могло бити и више. Неке су штампане чак у првој половини 16. стољећа (1539).

Владика је водио преписку са многим ствараоцима и био претплатник Вуковог забавника „Даница“, те су се, захваљујући таквом ангажовању, почела ширити знања и из осталих наука. Хроничари биљеже да се и сам митрополит бавио картографијом,²⁴ а да је Манастир посједовао уређену ботаничку башту.

Умјесто школа постојали су школски кружоци. Поред богате наобразбе и познавања више свјетских језика, Петар I је „први и једини наш човјек који је на крају 18. вијека писао чистим народним језиком.“²⁵ То преимућство користило му је и приликом састављања писама и посланица, да би лакше пренио своје мисли и поруке те тако постигао жељени циљ. Све наведено је, према томе, ишло у прилог и просветитељској улози (коју је још од првих владичанских година истицао као насушну потребу) што се намеће одмах уз слободу. То довољно потврђује многострукост његовог дјеловања у тим тешким временима, кад је требало опстати на овим имовно сиромашним и политички угроженим просторима Балкана.

Dr Ćedomir M. Lučić

L'ACTION DE PIERRE LE PREMIER SUR L'INSTRUCTION PUBLIQUE ET LA LIAISON AVEC DOSITEJ OBRADOVIĆ

Resumé

La nécessité pour l'instruction publique de la population au Monténégro était de plus en plus expressive autant que la lutte de libération se fortifiait. Par rapport à cela Petar I Petrović — Njegoš envoya en 1779 une demande à l'empereur de Vienne. A cette occasion on demanda une somme de 2.000.— florins pour l'établissement des écoles. A part que la pétition fut refusée, les autorités autrichiennes faisaient continuellement, en secret, la censure de la correspondance monténégrine officielle en faisant tout afin que cette population reste, le plus longtemps possible, non civilisée et isolée. Les raisons pour cela se trouvaient dans la peur que dans le cas de leur civilisation, les Mon-

²³ Цитат сам преузео из своје књиге „Моћ ријечи Петра I — етичко-естетски аспекти“, Никшић 1987, стр. 30.

²⁴ Др Лазар Томановић, *О Доситејевој стогодишњици*, „Дан“ I, бр. 1—2, стр. 111—115, Цетиње 1911.

²⁵ Д. Вуксан, „Посланице...“, Цетиње 1935, стр. 258.

ténégrins pourraient influencer la conscience des autres peuples slovènes dont un grand nombre d'eux se trouvaient sous leur pouvoir.

Petar I, (après qu'il devint évêque) écrivit de Novi Sad au Synode de Petersbourg et au tzar russe, demandant leur aide pour l'ouverture des écoles et d'une imprimerie, mais cette fois aussi sans succès. La demande envoyée le 22 mai 1791 à l'empereur autrichien Léopold, qui lui était remise personnellement par le nadataire de l'Evêque, eut le même destin. C'était inutile que l'Evêque offrait aux Russes et aux Autrichiens une collaboration militaire comme contre-service pour cette aide.

Les chances pour l'ouverture d'une école et d'une imprimerie à Cetinje apparurent au début du XIXe siècle, en 1805. Alors Dositej Obradović fut savoir au Métropolitain qu'il avait l'intention de réaliser cette chose. Cependant, malgré la réponse positive de l'Evêque «avec pleine satisfaction», tout de même, ce désir ne fut pas satisfait. Obradović s'est en allé vite en Serbie afin d'aider les insurgés par son travail éducatif, tandis que le Métropolitain se chargea de la libération de Boka. Mais, et après cela, Petar I continua de chercher des modes afin de former des institutions culturelles et d'instruction publique. Dans la pétition, qu'il a envoyé au Congrès de Verone en 1822, il priait pour le soutien, à ce sujet, de la part des états européens. Le chancelier Metternich, comme il paraît, a caché cette pétition et par conséquent on n'a pas discuté à ce sujet.

Dans ces efforts, les dernières années, l'aidait particulièrement Sima Milutinović-Sarajlija, qui était, en même temps, instituteur à son successeur Petar I. Pourtant, en tout cela, l'engagement de Petar I était d'une signification décisive, dont de sa culture large témoigne sa riche bibliothèque ainsi que sa correspondance abondante avec, à peu près, tous les personnages plus importants de ce temps.